

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Δρ Δομίνικος Αρβανίτης
Εντεταλμένος Διδάσκων

20/10/2025

-
- Η πεμπτοσύια της έννοιας Σύνταγμα, όπως η έννοια αυτή γεννήθηκε και διαμορφώθηκε στην Ευρώπη, εκφράζεται με τη διατύπωση «κάθε κοινωνία στην οποία δεν διασφαλίζεται η προστασία των δικαιωμάτων, ούτε ισχύει η διάκριση των λειτουργιών, δεν έχει Σύνταγμα», της περίφημης γαλλικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη του 1789.
 - Η αξιακή αντίληψη του Συντάγματος ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο τα τελευταία χρόνια στον ευρωπαϊκό χώρο με τον ρόλο του ΕΔΔΑ.
 - Η σύνδεση αξιών και θεμελιωδών δικαιωμάτων είχε ως αποτέλεσμα τη συναίρεση των δύο όψεων του Συντάγματος – την οργανωτική (οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας) και την εγγυητική (θεμελιώδη δικαιώματα).

- Η αξιακή αντίληψη του Συντάγματος σημαίνει πως η αξία του ανθρώπου αποτελεί τη θεμελιώδη αρχή της συνταγματικής τάξης από την οποία απορρέουν τα θεμελιώδη δικαιώματα και το κοινωνικό κράτος δικαίου και η οποία δεσμεύει τον εφαρμοστή του Συντάγματος και κατευθύνει την ερμηνεία του.
- Το ΔΕΕ ανατρέχει στη συγκριτική μέθοδο ως μέθοδο ενοποίησης: Πρόκειται για τις γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου. Το ΔΕΕ άρχισε να διαμορφώνει τις γενικές αρχές του ενωσιακού δικαίου για να συμπληρώσει τα κενά του πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου, αλλά και για να υπαγάγει τους κανόνες του ενωσιακού δικαίου σε ένα σύστημα αρχών και αξιών. Και αυτό πολύ πριν από τη ρητή αναφορά του γραπτού ενωσιακού δικαίου στις γενικές αρχές του δικαίου με το άρθρο 6 § 3 της ΣΕΕ, που ορίζει: «*Τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης*».

-
- Για την αναγόρευση μιας γενικής αρχής ως αρχής του ενωσιακού δικαίου το Δικαστήριο ακολουθεί μια μέθοδο που περιλαμβάνει δύο στάδια.
 - Σε πρώτο στάδιο, το Δικαστήριο αναζητά, από τη σύγκριση των εθνικών εννόμων τάξεων, της ΕΣΔΑ και της νομολογίας του ΕΔΔΑ, ένα κοινό πεδίο, που δεν αποτελεί άλλωστε μια μαξιμαλιστική προσέγγιση αλλά έναν ευρύτερο συμβιβασμό. Δεν απαιτείται δηλαδή να υπάρχει η αρχή αυτή στο δίκαιο όλων των κρατών μελών, αλλά αρκεί να υπάρχει σε κάποια από αυτά.
 - Σε δεύτερο στάδιο, η αρχή που έχει προκύψει ως κοινή συνισταμένη προσαρμόζεται στις δομές και στους σκοπούς της Ένωσης.

Ευρώπη με μεταβλητή γεωμετρία ή Ευρώπη à la carte: Πρόκειται για μια αντίληψη που συνδέει τον ευρωπαϊκό πολιτισμό με ορισμένες μόνο ευρωπαϊκές χώρες, μάλιστα την κεντρική ή βορειοκεντρική Ευρώπη. Η αντίληψη αυτή συνδέεται με μία λανθάνουσα αντιπαράθεση μεταξύ του «καλού» και του «κακού» Ευρωπαίου, που στην ουσία επαναλαμβάνει τη διάκριση Δύσης-Ανατολής, Ρώμης-Βυζαντίου, Καθολικισμού-Ορθοδοξίας, Βορρά-Νότου – κάτι που πάντως δεν έχει καμία σχέση με την Ευρώπη του *Schuman* και του *Jean Monnet*. Για την άποψη αυτή ακόμη και τα θεμέλια των αρχών του κράτους Δικαίου και της δημοκρατίας βρίσκονται στον προτεσταντισμό και τον καθολικισμό. Από την άλλη, αν υπάρχει πράγματι ένας κοινός ευρωπαϊκός πολιτισμός, αυτός ορίζεται ως ενότητα στην πολυμορφία (άρθρ. 4 § 2 ΣΕΕ).

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην ουσία του, το δίκαιο εκφράζει την ίδια την κοινωνία που αυτό-οργανώνεται μέσα από μία διαδικασία που περιλαμβάνει:

- την αντίληψη των ιστορικών παραδόσεων και των αξιών,
- την μετατροπή των αξιών αυτών σε κανόνες, και
- την τήρηση των κανόνων αυτών στην καθημερινότητα.

Προφανώς το δίκαιο εκφράζει την κοινωνία και όχι μόνο το κράτος.

Προτού γίνει κανόνας, το δίκαιο είναι μία νοοτροπία, εκφράζει ένα σύνολο συνηθειών και τις οργανώνει για να διασφαλίσει τις αξίες της κοινωνίας.

Έτσι, όσες διαφορετικές νοοτροπίες και διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα μπορούμε να διακρίνουμε, τόσα είναι στην πράξη και τα διαφορετικά συστήματα δικαίου.

➤ Ο ρόλος του Συγκριτικού Δικαίου:

Στη νομική επιστήμη, ο κλάδος του Συγκριτικού Δικαίου έχει ως αντικείμενο τη συστηματική μελέτη των αλλοδαπών συστημάτων δικαίου:

- αφενός τη σύγκριση των δικαίων, ώστε να αναδεικνύονται οι συγκλίσεις και οι αποκλίσεις τους,
- αφετέρου την ταξινόμηση των δικαίων.

➤ Τα κριτήρια ταξινόμησης των συστημάτων δικαίων:

Το Συγκριτικό Δίκαιο υιοθετεί διάφορα κριτήρια για την ταξινόμηση των συστημάτων δικαίων. Στηρίζεται λ.χ. σε κοινωνιολογικά στοιχεία:

Έτσι, ανάλογα με τη θέση της θρησκείας στην κοινωνία, έχουμε θρησκευτικό δίκαιο (μουσουλμανικό δίκαιο, ινδουιστικό δίκαιο) ή λαϊκό δίκαιο (δυτικό δίκαιο).

Ή, ανάλογα με τη θέση του ατόμου στην κοινωνία, έχουμε ατομοκεντρικό δίκαιο (δυτικό δίκαιο), κοινοτιστικό δίκαιο (αφρικανικό δίκαιο), κολλεκτιβιστικό δίκαιο (σοβιετικό δίκαιο).

Μπορεί να στηρίζεται στην αντίληψη σχετικά με τον ρόλο του δικαίου: Στη δύση το δίκαιο είναι μείζον στοιχείο οργάνωσης της κοινωνίας, ενώ στην Άπω Ανατολή και στην Αφρική το δίκαιο δεν αποτελεί παραδοσιακά τη μείζονα μέθοδο κοινωνικής καταστολής.

Συνέχεια →

Στις «παραδοσιακές» κοινωνίες το δίκαιο λειτουργεί για την συντήρηση της κοινωνικής τάξης, σε συνδρομή με τη θρησκεία, Αντίθετα, στις «μοντέρνες» κοινωνίες το δίκαιο έχει ως ρόλο τη μετατροπή της κοινωνίας.

Άλλο κριτήριο διάκρισης, οι πηγές του δικαίου: Το εθιμικό δίκαιο είναι κατ' αρχήν ασαφές και στατικό, ενώ το θετό δίκαιο επιτρέπει αντίθετα την εξέλιξη.

Περαιτέρω, η ταξινόμηση των δικαιοκτών συστημάτων μπορεί να στηρίζεται στη μορφή του κράτους και του πολιτεύματος κλπ.

➤ ΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Στην κατηγορία του «δυτικού κόσμου» εντάσσουμε κατά κανόνα την Ευρώπη, τη Βόρεια/Νότια Αμερική (πλην Κούβας), την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία, τη Νότια Αφρική και το Ισραήλ. Κοινό χαρακτηριστικό είναι η κοινή αντίληψη για την κοινωνική τάξη, η οποία προκρίνει:

- τον ατομοκεντρισμό, επομένως το άτομο είναι στο επίκεντρο της κοινωνικής οργάνωσης και είναι υποκείμενο θεμελιωδών δικαιωμάτων
- τον φιλελευθερισμό, δηλαδή τον περιορισμό της κρατικής εξουσίας χάριν μιας σφαίρας αυτοπροσδιορισμού του ατόμου και ελευθερίας από την κρατική εξουσία (= ό,τι δεν απαγορεύεται από τον νόμο, επιτρέπεται)
- το (θετό) δίκαιο, που παίζει πρωταρχικό ρόλο στη οργάνωση της κοινωνίας, έναντι των κοινωνικών ηθών, και επιτρέπει τη μετατροπή της κοινωνίας
- τη δέσμευση του κράτους από το δίκαιο: Κράτος και δίκαιο είναι στην υπηρεσία του ατόμου (= κράτος δικαίου, αρχή της νομιμότητας, κυρίαρχη θέση του νόμου, γραπτό ή άγραφο Σύνταγμα).
- τη διάκριση των εξουσιών, έτσι ώστε κάθε εξουσία να περιορίζεται και να ελέγχεται από τις άλλες. Ουσιαστική σημασία έχει εδώ η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, που πρέπει να είναι ανεξάρτητη και από την Πολιτεία και από την Εκκλησία.